

El desenvolupament del sistema insaculatori a la ciutat de Barcelona (1498-1587): ¿la solució definitiva?

Anna González Pérez
Càtedra UB d'Estudis del Renaixement de Molins de Rei

Introducció

[...] perquè en nom de aquesta Ciutat ne supliqueu la A. Del dit Sor., li placie per lo repòs e tranquille stat dels ciutedans e habitants de dita ciutat e apartar totes les diferències qui per causa del dit regiment se acostumen seguir, voler atorgar les coses en los dits apuntaments mencionades.¹

E quant al que és proposat per dits magnífics concellers, que per quant entre altres apuntaments y memorials fets per dits magnífics concellers y concell de vint y quatrena, desitjant posar en bo y degut orde lo regiment de aquesta ciutat se ha apuntat seria bé redresar lo modo y la forma del insecular a concellers y officis de la present ciutat, commutant quant an assó la forma y orde en los privilegis a esta ciutat otorgats [...] per levar los grans abusos que fent-se dites inseculacions secretes se son fins assí fets y les moltes alteracions en lo present concell subseguides.²

La primera cita és un fragment extret d'una carta que els consellers de Barcelona van enviar el 31 d'agost de 1498 al síndic Rafael Cervera, a qui se li ordenava que aconseguís de Ferran II un nou privilegi de regiment municipal. D'aquesta sol·licitud en va derivar el Privilegi del Regiment, del mateix 1498. La segona cita ha estat extreta del Registre de Deliberacions del Consell de Cent del dia 18 d'octubre de 1585. En aquesta deliberació, els consellers acordaven escriure als síndics residents a les Corts de Montsó per sol·licitar a Felip II³ una reforma del Privilegi del Regiment. El resultat d'aquesta petició va ser el Privilegi de l'Escrutini del 1587. Vuitanta-set anys separen aquestes dues cites i en ambdues veiem la mateixa necessitat: una nova regulació per elegir els consellers, jurats i oficis de la ciutat de Barcelona per tal de finalitzar amb les disputes en el si del Consell de Cent. Per tant, no podem donar completament per vàlida la tesi de Jaume Vicens Vives sobre el bon funcionament del regiment de Barcelona gràcies a la introducció del sistema insaculatori del 1498 que, segons l'autor, eliminava definitivament les lluites de faccions. (Vicens Vives).

D'aquesta manera, doncs, el regiment de la ciutat de Barcelona no es va mantenir immòbil fins al 1652, quan la ciutat es va rendir a les armes de Felip IV. La introducció d'aquest sistema aleatori d'elegir càrrecs i oficis del Consell de Cent va necessitar reformes i modificacions al llarg del segle XVI, produint-se d'aquesta manera un diàleg, o una discussió, constant entre el Consell de Cent i els diferents monarques sobre l'aplicació de la insaculació i el seu desenvolupament en el municipi. L'objectiu d'aquesta aportació és analitzar algunes problemàtiques o desavinences que l'aplicació de la insaculació va crear entre el Consell de Cent i la monarquia entre la introducció de la insaculació a Barcelona el 1498 i la modificació que es va produir el 1587 amb l'aplicació del Privilegi de l'Escrutini. Aquest objectiu, però, xoca amb una gran

¹ Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-036, f. 99.

² AHCB, Registre de Deliberacions: 1584-1585, 1B.II-094, ff. 159v-160r.

³ En aquesta aportació utilitzarem la numeració de Castella pels monarques de la dinastia dels Àustria, per ser la més coneguda.

difficultat: l'escassetat d'estudis sobre el segle XVI barceloní. I és que, tot i que la història del Consell de Cent ha estat estudiada per una gran quantitat d'historiadors que han treballat sobre èpoques històriques molt diferents, les investigacions no formen una història lineal del govern de la ciutat. A més, la historiografia d'època moderna del Consell de Cent s'ha realitzat o bé, des d'una fase concreta de la seva història –com la del segle XV de Salvador Sanpere i Francesc Carreras i Candi, o la gran obra de referència encara avui dia: la de Jaume Vicens Vives i el seu treball sobre el Consell de Cent durant el regnat de Ferran II–; o bé, se n'ha realitzat alguna investigació sobre un determinat aspecte concret, com la fiscalització (Font i Rius) o la composició social de la institució (Amelang; Palos Peñarroya 1991; Fargas i Penarrocha; Corteguera; Dantí i Riu) o el funcionament de l'organització municipal i la incidència de la insaculació (Torras i Ribé 1983a). És destacable, doncs, l'escàs estudi que ha suscitat les relacions del poder municipal i el poder reial, només tractat puntualment per l'època de Ferran II o moments específics de la Guerra dels Segadors o de la de Successió.

A finals del segle XV, les diferents modificacions que Ferran II havia introduït en el mètode d'elegir els membres del Consell de Cent encaminades tant a sufocar les discòrdies entre l'oligarquia urbana –treure a sort els electors o l'obligatorietat de mantenir l'escrutini en secret, del privilegi del 1481– com a refermar i consolidar la preeminència d'aquest mateix grup en el govern local –augment del nombre de jurats, retorn a la fórmula dels cinc consellers, anteriors a la reforma d'Alfons IV, augment de ciutadans al Trentenari, entre altres mesures del 1493– (Juncosa Bonet, 67-80), no van servir per pacificar l'oligarquia barcelonina. Així, es van continuar produint les mateixes divisions de faccions prèvies a aquestes reformes, fins al punt, de tornar a convertir Barcelona en una ciutat pràcticament ingovernable. (Vicens Vives, 185-190).

És en aquest context quan l'oligarquia barcelonina, amb el record encara vigent del que va suposar la pèrdua del control del Consell de Cent el 1455, va acordar que la millor forma de resoldre les seves diferències era la petició d'un nou privilegi municipal.⁴ Aquest, d'una banda, havia de deixar a l'atzar l'elecció dels consellers, i de l'altra, havia de servir per blindar i diferenciar aquest grup oligàrquic dels altres estaments de la ciutat. D'aquesta manera, junt amb el Privilegi del Regiment del 1498, Jaume Destorrent i Jeroni Albanell, els dos principals caps dels grups oligàrquics enfrontats, van presentar unes llistes al monarca amb les persones que havien d'estar representades en les bosses d'insaculació. Així, el Privilegi establia, entre altres mesures, que cada 30 de novembre, dia de Sant Andreu, o quan fos el moment d'escollir els oficials de la ciutat, s'havien d'obrir les bosses d'insaculats per escollir els pròxims consellers, jurats i càrrecs del Consell de Cent a sorts. Aquestes bosses s'havien de revisar cada quatre anys. Ferran II es va reservar el Beneplàcit Reial, és a dir, el dret a examinar i decidir qui podia estar en les bosses d'oficis i càrrecs, així com les pròpies dels consellers. El Privilegi també establia mesures contra l'acaparament de càrrecs, introduïa els militars en el govern de la ciutat, dins l'estament ciutadà –sense cap modificació quantitativa en la seva organització dins del Consell– i regulava qui tenia el dret a participar del govern de la ciutat: tots els nascuts a Barcelona, casats amb una barcelonina i amb residència fixa a la ciutat. (Vicens Vives, 290-295). Un dels fets més destacables de la introducció de la insaculació en el regiment de la ciutat és el fet que els consellers ja no haurien de retre comptes al Consell de Cent. Fins aleshores, amb l'anterior sistema –en què els jurats escollien als consellers– els jurats podien controlar i fiscalitzar l'activitat política dels consellers. A partir del 1498, seria la sort, en comptes

⁴ Tot i no ser la qüestió principal del seu estudi, Torras i Ribé entenia que la introducció de la insaculació en el municipi responia a un pacte entre la pròpia classe dirigent per continuar mantenint el monopoli del govern de la ciutat. (Torras, 1983).

dels representants del Consell de Cent, la que decidiria els cinc consellers. (Torras i Ribé 1983a, 106).

En resum, la introducció de la insaculació a la ciutat de Barcelona va establir-se per una sèrie de pactes: entre l'oligarquia entre si mateixa, adoptant aquest mecanisme com a mesura de pacificació interna; i, entre l'oligarquia i la monarquia, ja que a canvi d'aquest privilegi, l'oligarquia urbana va cedir part de la seva influència al monarca, almenys, tal com veurem seguidament, fins a la mort de Ferran II, quan va finalitzar el Beneplàcit Reial i els consellers van poder revisar i decidir sobre les bosses d'insaculats.

“Per aquesta vegada tan solament”: L'ús del Beneplàcit Reial

No pretenem aquí analitzar totes les intervencions realitzades per Ferran II en les bosses d'insaculació, sinó que mitjançant alguns exemples, veure com aquesta prerrogativa era discutida pel Consell de Cent de Barcelona, i va ser font de les primeres discussions sobre l'aplicació del sistema insaculatori amb el monarca. Això no obstant, el Beneplàcit Reial va obligar els consellers a actuar cautelosament durant el que quedava del regnat de Ferran II, ja que aquests podien ser revocats i, fins i tot, desinsaculats.

Vicens argumenta que el canvi de rumb cap a una intervenció més activa en el regiment de la ciutat per part de Ferran II a partir del 1508 va ser provocada pel retorn de les discòrdies en el municipi. La imposició del criteri reial, doncs, era per Vicens obligatòria per pacificar la ciutat. (359). L'historiador afirma que el cas de l'afer de la Batllia General de Catalunya, en què el Consell de Cent es va oposar a lliurar l'arbitratge al monarca en el plet entre aquest i la ciutat, va ser el que va donar peu a aquest intervencionisme del rei. Francesc Guerau de Vallseca i Dionís Pau eren els dos principals opositors i els que guiaven l'oposició del Consell de Cent des de les conselleries del 1505. Fins i tot, amb una conselleria propera a les posicions reials,⁵ com la del 1508, Ferran II no va aconseguir el permís del Trentenari per avançar en la resolució de l'afer de la Batllia. El monarca en conèixer que la principal oposició a la resolució de l'afer recalava en Vallseca i Pau, va ordenar el seu empresonament, possiblement degut als vots dels dos jurats, i, finalment, la seva desinsaculació de les bosses del regiment de la ciutat de Barcelona. D'aquest assumpte també en va derivar la desinsaculació de Ramon Vicens de Sentmenat, gendre de Vallseca, qui va injuriar públicament a Joan Llull, conseller en cap i proper a les posicions reials. En aquest cas, van ser els consellers qui demanaren un càstig exemplar per Sentmenat. Aquests tres “opositors” a la política reial van estar allunyats dels càrrecs municipals durant tres anys, fins al 1511, quan Ferran II va donar l'ordre de tornar-los a insacular. El càstig, però, va servir, segons Vicens, d'advertiment per evitar la repetició de les discòrdies. (359-366).

A banda d'aquest cas d'intervenció reial a les bosses del regiment de la ciutat, els ciutadans s'adreçaven al monarca per tal d'incloure el seu nom en les bosses d'insaculació. Vicens ens apropa els casos de Llull, Grau i Marc, i ens indica que en aquests primers anys van ser pocs els casos d'intervenció monàrquica, sent actuacions que servien per compensar algun favor. Joan Llull volia renunciar al consolat de Messina en favor del seu nebot, Pere Grau. Així ho va demanar al monarca, i aquest va ordenar als jurats que admetessin la renúncia de Llull i votessin al seu nebot. El Trentenari va complir. Una mica més d'embolic hi va haver en el cas del capdeguaia. A la mort de Joan Copí, els consellers van extreure a Gilabert Boter, però immediatament

⁵ Formada per Dionís Miquel, cavaller; Guillem Ramon Soler, Joan Destorrent, fill de Jaume Destorrent; Joan Ribes; Lluís Mir, notari. (Vicens, 361).

van rebre dues ordres. En la primera, el lloctinent demanava que nomenessin Antoni Sabater. En la segona, Ferran II es posicionava a favor de Joan Grau. Els consellers van demanar al monarca que es mantingués l'extracció de Boter. Aquest ho va concedir a canvi que s'abonessin a Grau les despeses que li havia ocasionat l'obtenció de la provisió reial. Indicatiu, doncs, que els llocs en les bosses d'insaculats es podien comprar i que s'hi podia accedir mitjançant el favor reial o del seu representant al Principat, el lloctinent. D'una manera similar va ser l'elecció de Pere Marc com a escrivà de les obres gràcies a una provisió reial. (Vicens Vives, 369-370). Això no obstant, a mesura que avancem en els anys, anem trobant cada cop més aquest tipus d'intervenció. El 1509 Antoni Celma, romaner del pes de la farina, per estar vell i malalt volia renunciar al càrrec a favor del seu fill Sebastià, Ferran II així ho va ordenar. També el 1509, Bernat Fluvià va ser nomenat pel monarca oficial de la taula de Barcelona.⁶ Aquesta intervenció reial no es va basar únicament als petits càrrecs i oficis del Consell, sinó que també va començar a intervenir entre els càrrecs més importants. A mesura que aquestes intervencions es van fer més freqüents i importants, el Consell de Cent va començar a alçar la veu en contra. Així, ja el 1511 els consellers protestaven davant el monarca que la ciutat no s'estava regint segons l'ordre atorgat en el Privilegi del Regiment, i que amb l'actuació de Ferran II, s'insaculaven i obtenien oficis, persones que no ho mereixien. Això no obstant, Ferran II va seguir recomanant a barcelonins per als càrrecs municipals. (Vicens Vives, 401-402). Per exemple, el juny del 1512, Ferran II ordenava que Galceran Balaguer, notari i sots-síndic de la ciutat, nomenés el seu successor, sense tenir en compte, el procediment insaculatori. Aquesta ordre va provocar un seguit de cartes de queixa adreçades al monarca o a persones properes a aquest, com Bernat Joan de Merles, cavaller domiciliat a Barcelona i que es trobava a la cort reial. En aquesta lletra, els consellers li demanaven que "informi al rei de no fer aduïtions algunes attès que son molt derogants al privilegi de la inseculatió y a les persones insaculades en los officis de la dita ciutat."⁷ Els consellers van escriure també a Felip de Ferrera, doctor i advocat fiscal del Consell Reial on remarcaven que,

aquestes adiuntions porten gran desservey al dit senyor e dan a aquesta ciutat [...] la altesa del senyor serà talment informada que deci·avant no manarà fer adiuntions algunes attès que son molt derogants als privilegis de la inseculatió e a les persones insaculades en los officis de la dita ciutat.⁸

El 1513, el monarca també es va topar amb les reticències dels consellers que no van voler insacular per ordre reial a Gabriel Martin com a porter reial, fins al punt que, cansat de les contestacions dels consellers, va ordenar que "[...] no vol hayan de scrivint a la volta,"⁹ tancant, d'aquesta manera, l'assumpte. Podem copsar el malestar del Consell de Cent cap a aquestes insaculacions reials, fetes a destemps, en una lletra dels consellers al Bisbe d'Urgell, qui havia escrit a la ciutat per saber com funcionava el sistema insaculatori. Després de l'explicació de tot el sistema, els consellers es lamentaven que

[...] en virtut del dit poder [el Beneplàcit Reial] moltes vegades se fan provisions o adjuncions dels officis de la dita ciutat per los consellers y consell de aquesta sens extractió segons y de la forma que per sa altesa és comès e manat. E axí

⁶ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Cancelleria, Registres, 3580, ff. 151v-152r i 191v.

⁷ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, ff. 34r-34v.

⁸ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, f. 35v.

⁹ ACA, Cancelleria, Registres, 3582, ff. 76v-77r.

mateix, se fan inseculations de algunes persones en los officis de la dita ciutat en virtut de letres y comissions de sa altesa no sperats los dits quatre anys.¹⁰

Aquestes actuacions de Ferran II en les bosses d'insaculació no es van donar només en el cas de Barcelona. El 1509, el monarca escrivia als cònsols de Perpinyà ordenant-los que complissin l'ordre que els havia fet arribar anteriorment i insacular a Miquel Vola sense més dilacions.¹¹ Sembla, doncs, que en aquest cas, els cònsols de Perpinyà no veien amb bons ulls aquesta actuació del monarca, fins al punt, de no complir l'ordre. Aquest és el cas també de Girona, quan el 1514 Ferran II va demanar als jurats de la ciutat que insaculessin a Miquel Cervià.¹² Seguidament, el monarca escrivia al Regent a la Cancelleria ordenant-li que

En caso que los otros jurados no quisiessen o ffuessen remisos en ensacular al dicho Miguel Servià en las dichas bolsas [...] que entonces vosotros en virtud del poder que de nos teneys, usando de nuestro real beneplàcit en el dicho privilegio a nos reservado ensaculareys al dicho Miguel Servià [...] no fagays ni permitays que sea fecho lo contrario.¹³

Es va realitzar el mateix procediment amb l'ordre d'insacular Miquel Palmer a la bossa de mercaders de la ciutat.¹⁴ També en altres territoris de la Corona, Ferran II va començar a trobar-se amb les mateixes resistències. A Càller, Sardenya, el monarca escrivia el 1514 al lloctinent general recordant-li que havia escrit i enviat en nombroses ocasions instruccions per insacular a Jeroni Soriano. Pel que podem sobreentendre, els consellers d'aquella ciutat no havien fet cas a l'ordre de Ferran II, així que aquest ordenava al lloctinent que per Sant Andreu, ell i els consellers inspeccionessin els sacs del regiment i insaculessin al dit Soriano. I en cas que els consellers no ho volguessin fer, el lloctinent havia d'actuar sol. Un mes més tard, ordenava insacular a Bernardí Vendrell, als llocs que per la seva posició li pertocava.¹⁵ Trobem un cas similar a Stampace, també al Regne de Sardenya. Ferran II ordenava el 1515 que s'insaculés per a tots els oficis al mercader Joan Adceni. Els consellers d'Stampace, però, van revocar l'ordre, recordant al monarca que la seva actuació era contra privilegis. El monarca, però, va insistir en la insaculació d'Adceni.¹⁶

Retornant al cas barceloní, Ferran II no només s'aprofitava del Beneplàcit Reial per ordenar la insaculació de determinades persones "en aquest cas tan solament." La revisió de les bosses d'insaculació també es van convertir en una arma de control pel monarca. Segons el Privilegi del 1498, el rei s'havia reservat la potestat de revisar les bosses dels consellers. En canvi, les bosses dels jurats i oficials podien ser revisades pels propis consellers cada quatre anys. Això, però, no s'havia realitzat així. El 1502, any que tocava la primera revisió de les bosses de jurats i oficials, Ferran II va ordenar que fos Jeroni Albanell el qui revisés les bosses i procedís a la insaculació de les persones pertinents sense la participació dels consellers. Albanell, però, va morir sense revisar les bosses. Va ser la conselleria del 1504-1505 que va plantejar el problema al monarca: calia una revisió de les bosses perquè aquestes es trobaven buides i es corria el perill de no poder proveir els càrrecs i oficis municipals. No va ser, però, fins a finals del 1506 quan Ferran II va expedir la provisió sobre la revisió de les bosses, rebudes a

¹⁰ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-042, ff. 150v-153r.

¹¹ ACA, Cancelleria, Registres, 3580, f. 141v.

¹² ACA, Cancelleria, Registres, 3582, ff. 182v-183r.

¹³ ACA, Cancelleria, Registres, 3582, ff. 183r-183v.

¹⁴ ACA, Cancelleria, Registres, 3582, f. 183v.

¹⁵ ACA, Cancelleria, Registres, 3582, f. 170v.

¹⁶ ACA, Cancelleria, Cartes Reials de Ferran II, Caixa 3, ff. 196v-197r.

Barcelona el febrer del 1507: els consellers de Barcelona, el lloctinent i cinc prohoms extrets a sorts de cadascuna de les bosses havien de fer el reconeixement. Els consellers, però, s'havien avançat a aquesta provisió reial i, seguint les disposicions del Privilegi del Regiment, a finals del 1506, havien reconegut ells mateixos les bosses de jurats i oficis, mancant només les dels consellers. (Vicens Vives, 334-340). Així doncs, ens trobem amb un Consell de Cent que seguia les disposicions dictades en el Privilegi del 1498, i un monarca que volia incorporar al lloctinent en aquestes revisions de les bosses. Mitjançant una provisió d'octubre del 1507, i només “per aquesta primera vegada tan solament”,¹⁷ el rei autoritzava el reconeixement de les bosses dels consellers de la següent forma: el lloctinent o regent a la cancelleria, el veguer o regent la vegueria de Barcelona –per aquest ordre successiu si en mancava algun–, amb els consellers i cinc prohoms extrets de les cinc bosses de consellers havien de reconèixer les bosses.¹⁸ Aquestes revisions –i, l'extraordinària del 1508 pel cas Vallseca-Pau–, però, no van ser suficients per posar ordre a les bosses. El 1510 Ferran II va ordenar que el lloctinent i els consellers procedissin a la revisió de totes les bosses, tant les d'oficis com les de consellers. D'aquesta manera, es prescindia dels cinc prohoms extrets a sorts que en la provisió del 1507 s'incorporaven, i s'adjuntava al lloctinent a totes les revisions de les bosses. És interessant destacar que, la revisió que el monarca ordenava pel 1510 era a destemps, ja que fins al 1511 no corresponia la revisió de les bosses. La decisió del rei podia tenir a veure amb el gran desordre en les bosses i les moltes queixes que això provocava, però també al fet que la conselleria extreta pel 1509-1510, i que seria l'encarregada de complir amb aquesta provisió reial, era favorable al monarca.¹⁹ (Vicens Vives, 368-372). Aquest reconeixement no es va realitzar fins a la finalització de la Cort de Montsó del 1510, i no va restar exempta de polèmica: uns ciutadans, comandats per Guerau Durall, van protestar davant del monarca del favoritisme amb què els consellers i el lloctinent havien iniciat el reconeixement de les bosses. No sabem la resposta de Ferran II, però la revisió va seguir el seu curs. (Vicens Vives, 393-394).

Així doncs, abans de la Cort del 1510, el Consell de Cent havia rebut alguns avisos del que Ferran II podia realitzar amb el Beneplàcit Reial. I és que, des d'aquesta Cort del 1510 fins a l'última convocada pel Catòlic, la del 1515, els intents de la ciutat per revocar la clàusula del Beneplàcit Reial van ser constants.

La convocatòria de Cort del 1510 tenia un únic objectiu pel monarca: reunir fons suficients per iniciar la campanya del nord d'Àfrica. Com sempre, la Cort es va desenvolupar lentament, i es van engegar les habituals negociacions entre els tractadors reials i els diferents braços i síndics. No podem oblidar que, tant les presses del monarca, com la lentitud dels braços eren els mitjans de pressió habituals en una Cort. (Oleart i Piquet, 15-24). Ferran II però, fart d'esperar, i amb el pacte entre els altres estaments quasi assolit, trobant únicament les traves de la ciutat de Barcelona, va enviar al lloctinent Jaume de Lluna a la capital del Principat per convèncer a la vint-i-quatrena perquè donés llibertat de vot als síndics en l'aprovació del servei, i en cas que no s'hi volguessin avenir, la seva actuació havia de ser contundent. L'actuació de Jaume de Lluna així ho va ser. En veure que tot i les amenaces la vint-i-quatrena no cedia a la llibertat de vot, el 26 de juliol, per ordre del monarca, el lloctinent suspenia els consellers i la vint-i-quatrena, i es feia amb les bosses d'insaculació com a avís de possibles desinsaculacions. Aquesta suspensió només va durar vint-i-quatre hores,

¹⁷ ACA, Cancelleria, Registres, 3671, f. 104v.

¹⁸ ACA, Cancelleria, Registres, 3671, ff. 104v-105v.

¹⁹ La conselleria estava formada per: Joan Berenguer Aguilar, Galceran Fivaller (antics caps del partit destorrentista), Francesc Junyent (prestava servei a la cort reial), Pere Dahe o Deyà i Esteve Ponç. (Vicens, 372).

temps suficient perquè els síndics en Cort votessin el servei i poder, així, clausurar la Cort. (Casals Martínez 1990, 28-29). Vicens apunta que, possiblement, la gota que va fer vessar el vas perquè Ferran II dugués a terme aquesta intervenció va ser la insistència de la ciutat en aconseguir la revocació del Beneplàcit Reial i la voluntat de fixar unes normes concretes per a la revisió de les bosses dels consellers i alliberar-se de la tutela del lloctinent. (391). La tesi de la ciutat era clara: amb el Beneplàcit Reial, mai es podrien complir íntegrament les disposicions del Privilegi del Regiment, ja que molts ciutadans poc aptes pels càrrecs, gràcies a les provisions del rei, havien pogut ser insaculats. Molts, a més, havien estat insaculats en bosses que per llur condició no els pertocava.²⁰

Durant la següent Cort, la del 1512, convocada per Ferran II amb l'únic interès d'aconseguir ingressos per encarar la guerra contra França, (Casals Martínez 1990, 30) Barcelona va tornar a sol·licitar la revocació del Beneplàcit Reial.²¹ L'explicació era la mateixa: “[...] quiscum die se fan moltes mutations e inseculations en desservey de sa altesa y gran dan y derreputatió de la dita ciutat” i sol·licitaven

[...] revocar lo Beneplàcit y per lo semblant donar facultat als consellers de la dita ciutat qui seran de quatre en quatre anys de fer reconeixement e insaculatió de les bosses de sinch consellers axí e segons poden fer reconeixement de les altres bosses dels altres officis y regiment de la dita ciutat.²²

Durant aquesta Cort, sembla que els síndics barcelonins van poder negociar més llargament sobre aquest assumpte amb els tractadors reials, ja que durant el mes de juliol els consellers els van trametre una carta on els enviaven la deliberació del Consell de Cent sobre l'afer del Beneplàcit i les còpies de la lletra de Ferran II, a més de la deliberació del Consell de Cent de quan fou cedida aquesta prerrogativa.²³ Aquestes còpies les havien de mostrar als tractadors reials i, en especial, el vicecanceller de qui el síndic de la ciutat no se separaria fins a obtenir-ne resposta.²⁴ A principis d'agost, els síndics escrivien a la vint-i-quatrena que l'afer del Beneplàcit semblava difícil d'obtenir, i que algun tractador els havia dit que “lo dit Beneplàcit se ha de haver faent algun servey special a sa altesa.”²⁵ En la mateixa lletra, els informen que la petició sobre la revocació del Beneplàcit havia arribat a la reina Germana, qui presidia la Cort. La insistència, però, en la revocació del Beneplàcit Reial per part de Barcelona va portar Ferran II a pensar que la Cort es trobava paralitzada per aquest motiu i, a través del vicecanceller, va fer arribar a la ciutat altra vegada l'amenaça de la revocació dels càrrecs i oficis del Consell de Cent, seguint l'exemple del 1510.²⁶ Els síndics advertien també d'aquesta amenaça a la vint-i-quatrena:

Sobre lo Capítol del Beneplàcit lo vicenceller ha dit que lo rey nostre senyor estaria mal informat de aquexa ciutat que era stada causa de la detentió de la present Cort y que per açò deliberaria de revocar tots los officials de aquella sens tornar-los après los officis.²⁷

²⁰ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-040, f. 3v.

²¹ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, ff. 48r-48v.

²² AHCB, 02.02/1B.XVI Corts, 1B.XVI-080.

²³ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, ff. 55r-60r.

²⁴ AHCB, 02.02/1B.XVI Corts, 1B.XVI-079, Dietari de Corts.

²⁵ AHCB, 02.02/1B.XVI Corts, 1B.XVI-079, Dietari de Corts.

²⁶ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, f. 79v.

²⁷ AHCB, 02.02/1B.XVI Corts, 1B.XVI-079, Dietari de Corts.

Ràpidament, però, mitjançant una lletra al rei, els consellers van desmentir que la Cort estigués paralitzada per l'afer del Beneplàcit.²⁸ La resposta de Ferran II sobre la revocació del Beneplàcit era sempre clara: “[...] ara no és temps de tractar-ne.”²⁹ L'amenaça, però, havia sorgit el seu efecte, ni tres mesos va durar la Cort. El 2 de setembre es va clausurar amb un servei aprovat de dos-cents homes d'armes i dos-cents genets durant tres anys i el pagament d'un total de 144.000 lliures en total. Una prova més de la debilitat de la ciutat enfront del poder reial va ser l'acceptació de Joan de Gualbes, regent a la Cancelleria, en les discussions de la vint-i-quatrena. (Casals Martínez 1990, 30-31). La presència del regent a la cancelleria coincideix, a més, amb una revisió total de les bosses dels consellers, consells i oficis de la ciutat, tot i que fins al 1514 no s'hauria d'haver realitzat.³⁰ Revisió que, tenint en compte com s'havia desenvolupat la Cort, és simptomàtica.

D'aquesta Cort també cal destacar una altra petició de la ciutat. I és que la incorporació del sistema insaculatori i el seu desenvolupament no era només una solució que calia desenvolupar al Consell de Cent. Els gremis de la ciutat també mantenien debats i discussions sobre aquesta nova fórmula de regulació. En una llarga lletra dels consellers als síndics en Corts, ens fan saber la situació del gremi dels paraires: alguns dels membres de la confraria no havien estat insaculats i havien demanat als consellers que fessin de mediadors entre els membres de la confraria que sí que ho estaven com “a pares i protectors de la cosa pública, per levar entre ells majors inconvenients.”³¹ Els consellers, però, es van trobar que aquells paraires que estaven insaculats havien recorregut a la Reial Audiència, la qual, va paralitzar la revisió de les bosses que els consellers pretenien dur a terme per donar solució a aquesta petició. Ens trobem, així, en un conflicte de jurisdiccions, on el Consell de Cent tenia, per Privilegi del 1506, la potestat de dirimir en primera i última instància les causes i els litigis dels confreres, (Bonnassie, 54) tal com els mateixos consellers explicaven en la mateixa lletra:

[...] de qualsevol qüestions y differències entre los officis e particulars de aquells que insurgissen de ordinacions de la dita ciutat en com les bosses dels cònsols per homens de officis e confraries sien coses ordenades per los consellers en virtut dels privilegis de allò e de les differències que són e poden ésser entre los particulars dels officis, si s'pretendrà ésser bé o mal provehit en la extractió de cònsols i prohòmens o si deuen o poden ésser insaculats ni encara si deuen ésser pochs los qui pretenen ésser insaculats ni altres coses qui depèn de los que de la inseculatió los consellers ne deuen ésser coneixedors com a coses ordenades per ells en virtut dels privilegis.

I denunciaven que,

no obstant que a dit espectacle governador sien stats mostrats los dits privilegis e encara deduhida la pràctica en semblants coses [...] per dit espectacle governador en sa audiència és stat declarat que dita causa e causes se deuen tractar en governació.³²

Per això, els consellers ordenaven als síndics que demanessin que el rei fes provisió que el Consell de Cent era qui tenia la potestat sobre aquesta qüestió i que decretés que

²⁸ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, ff. 80r-80v.

²⁹ AHCB, 02.02/1B.XVI Corts, 1B.XVI-079, Dietari de Corts.

³⁰ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, f. 80v.

³¹ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, f. 42r.

³² AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, f. 42v.

aquestes causes no es poguessin evocar mai a l'Audiència ni a altres oficials reials. A més, havien de demanar a Ferran II la reparació del greuge produït per la Reial Audiència.³³ El 21 de juliol, els síndics informaven la vint-i-quatrena que creien tenir resolt aquest afer³⁴ i el 23 d'agost, la vint-i-quatrena aprovava la provisió feta pels tractadors reials.³⁵

Recórrer a l'Audiència per intentar deixar sense legitimitat les disposicions dels consellers respecte a la confraria no va ser una estratègia única del gremi dels paraires. Entre la documentació solta de les Corts del 1515, s'hi troba un memorial del gremi dels barquers i descarregadors de Barcelona escrit pels confreres: Baldiri Meres, Pere Tapioles, Joan Moni, Antoni Creus, Baltassar Tries, Mestre Just, Antoni Oliver, Antoni Benet, Joan Bonet, Jaume Moni i Francesc Pasqual. En aquest memorial s'explica com per tal d'acabar amb les discòrdies i lluites internes, la confraria havia acudit als consellers i aquests havien decretat que s'apliqués la insaculació en les eleccions dels prohoms del gremi. Això no obstant, un grup de confreres no va estar d'acord,

e après que foren fóra de la presència dels dits magnífichs consellers los agabellats y apassionats se penediren e donaren suplicació en la reyal audiència movent plet voluntari als qui volien exir de passió e cercaven la inseculació.³⁶

En el memorial demanaven als consellers que sol·licitessin al monarca una provisió per la qual s'establís la insaculació com a mètode d'elegir als seus representants.³⁷ Així doncs, només tres anys més tard de provisió aconseguida pel Consell de Cent a la Cort del 1512 que resolva sobre qui ostentava la jurisdicció per resoldre l'afer dels paraires, un altre gremi es trobava amb el mateix problema. Caldrà, doncs, en el futur, seguir estudiant la documentació del segle XVI per veure, d'una banda, el que la introducció de la insaculació va comportar pels gremis i, d'altra banda, els conflictes jurisdiccionals que van mantenir Consell de Cent i Reial Audiència sobre la resolució dels afers gremials.

Durant la breu Cort del 1515, tot i els problemes que va tenir Barcelona per reunir la vint-i-quatrena de Corts a causa de la pesta i les pressions de la reina perquè s'atorgués la llibertat de vot als síndics per resoldre el donatiu, fet que va aconseguir el 27 de novembre,³⁸ els consellers encara demanaven als síndics que intentessin negociar la revocació del Beneplàcit Reial.³⁹ La Cort, però, es va dissoldre el 14 de desembre, amb el compromís de continuar-la un any i mig més tard a Barcelona. (Casals Martínez 1990, 31-34).

Aliances sense Beneplàcit: noves estratègies

Amb la mort de Ferran II el 23 de gener de 1516, desapareixia també el Beneplàcit Reial. En l'apartat precedent hem pogut comprovar com aquesta prerrogativa havia estat utilitzada pel Catòlic per controlar les decisions del Consell de Cent i acabar amb les discòrdies o els elements contraris a les seves prerrogatives i, alhora, per premiar comportaments. Casals descriu com la pèrdua del Beneplàcit Reial sobre el regiment de Barcelona va afavorir a la ciutat en la primera Cort de Carles I –1519–, ja que aquesta, com a cap del braç reial va poder actuar sense pors i pressions, fet que va permetre un diàleg entre els catalans mateixos. Així, les oligarquies urbanes havien pogut modificar

³³ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, ff. 42r-43r.

³⁴ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, f. 60r.

³⁵ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-041, f. 79r.

³⁶ AHCB, 02.02/1B.XVI Corts, 1B.XVI-092, doc. 11r.

³⁷ AHCB, 02.02/1B.XVI Corts, 1B.XVI-092, docs. 11r-11v.

³⁸ AHCB, 02.01/1B.II Registre de Deliberacions: 1514-1516, 1B.II-042, f. 24r.

³⁹ AHCB, 04/1B.VI Lletres Closes, 1B.VI-042, f. 135v.

els regiments municipals més al seu gust sense témer, com en l'època anterior, una intervenció reial en el municipi. (2000, 87).

Carles I, però, no va renunciar del tot a la potestat de regular el contingut de les bosses, i tot i que com afirma Joan Lluís Palos, les seves intervencions van ser esporàdiques, (1994, 471) també eren absolutament il·legals. El que ens interessa destacar aquí, però, és l'actuació de Carles I vers l'estament ciutadà, i que va continuar amb més força amb Felip II.⁴⁰ Com bé és sabut, junt amb el Privilegi del Regiment, es van incorporar els militars en el govern municipal, i la Matrícula del 1510 de ciutadans honrats va servir per unificar ciutadans i militars sota un mateix estament. Com descriu James Amelang, la Matrícula va ser fonamental per aplicar el Privilegi del Regiment, ja que sense aquest mecanisme no es podia determinar qui pertanyia a l'oligarquia ciutadana. (Amelang, 42). Així, cada 1 de maig, tots els ciutadans honrats es congregaven a la casa de la ciutat. Una vegada passada llista, els notaris municipals inscrivien a la Matrícula a tots aquells que fossin descendents masculins directes de ciutadans que haguessin complert els vint anys. Posteriorment, si hi havia un quòrum de dos terços, l'assemblea votava en secret l'acceptació o no dels candidats a entrar a la matrícula que presentaven els consellers. Aquells candidats que rebessin una aprovació unànime s'inscrivien en el registre. (Vicens Vives, 394-395). D'aquesta manera, l'oligarquia tenia un control exclusiu dels seus membres, ni Consell de Cent, ni monarquia podien interposar-se, convertint-se la consolidació d'aquest grup en el govern municipal en una qüestió de família i parentiu. (Palos Peñarroya 1991, 68).

És a través de la Matrícula que Carles I va intentar nomenar nous ciutadans per ser insaculats. El 1519 va intentar que els ciutadans honrats nomenessin nous membres rebaixant a tres quartes parts el quòrum mínim requerit per acceptar a nous integrants. Amb els anys, veient que d'aquesta rebaixa no sorgia cap efecte, va utilitzar la prerrogativa de nomenar ciutadans per privilegi reial. Entre el 1528 i el 1532 va nomenar-ne tres. (Amelang, 45). El 1535, la reina encarregava i manava insacular a Pere Rovira, filater i Benet Gil, sastre, als llocs que els corresponia segons el seu ofici.⁴¹ Els ciutadans, veient el perill d'aquell intrusisme monàrquic, a partir del 1531, es van reunir amb més regularitat per l'aprovació de nous aspirants –fins aleshores, no havia entrat cap membre extern al grup, només els fills dels integrants que complien les condicions requerides–. Això no obstant, els exàmens que es feien a aquests nous candidats eren tan durs que no hi va haver cap millora significativa. Palos quantifica que en setanta-quatre sessions de les cent onze celebrades es van realitzar noves incorporacions. En les trenta-set restants només es van inscriure els fills dels ciutadans que havien complert els vint anys. (1991, 68-79). Segons Palos, tot i que quantitativament van ser pocs els privilegis de ciutadans de nòmina reial que Carles I va atorgar durant el seu regnat, la clau per aquest monarca era pressionar l'oligarquia perquè obrís les portes a nous candidats per a posar un peu en el desenvolupament previst de la Matrícula. (1991, 429). La preocupació d'aquest monarca, doncs, no residia tant en el control que pogués exercir en el si del Consell de Cent, sinó en el fet d'impedir que el govern de la ciutat quedés en poques mans. Precisament, però, mantenir un nombre baix dels seus membres evitant la introducció de noves famílies a la Matrícula, era la intenció dels ciutadans honrats per assegurar el monopoli del govern

⁴⁰ El problema amb els matriculats de nòmina reial continuarà amb més força amb Felip II, sobretot, en finalitzar la Cort del 1585, i es mantindrà obert fins Felip III. Per a més informació sobre l'evolució del conflicte amb la Matrícula de ciutadans honrats consultar: González Pérez, Anna. "Pacte i conflicte: el Consell de Cent i Felip II en vigílies de torbacions (1585-1588)". *Treball Final de Màster*, Universitat de Barcelona, 2024, pp. 103-110.

⁴¹ ACA, Cancelleria, Registres, 3977, f. 125v.

municipal. Per contra, amb Felip II sí que podem veure una voluntat més clara de trastocar les majories del Consell de Cent, ja que va matricular un nombre més elevat de ciutadans de nòmina reial –22– que el seu pare.⁴² Sembla clar, doncs, que, tal com preveia Torras i Ribé, amb la introducció de la insaculació, les lluites i les passions no s'esdevenien en el moment de l'elecció dels candidats, sinó que es produïen en el moment d'entrar a les bosses de candidats. (1983a, 104).⁴³ Aquest fet, el ratificarem més endavant, amb els canvis introduïts en el Privilegi de l'Escrutini del 1587. Retornant a la Matrícula de ciutadans, sembla clara aquesta voluntat de Carles I d'intervenir en el Consell de Cent a través de la inscripció de persones favorables a la monarquia en les bosses de ciutadans.

Ja en temps de Carles I, el sistema incorporat per Ferran II al 1498 no havia acabat de resoldre els problemes en el regiment de la ciutat. I és que el monarca va ordenar un projecte que, tot i que mai va veure la llum, és prou descriptiu: “El Privilegio que Su Magestad ha de mandar despachar para el redreço de la república de Barcelona, ordenado por el secretario Comalonga”, datat del 1543. (Casals Martínez 2000, 461).⁴⁴ D'entre altres mesures, aquest projecte pretenia prendre als ciutadans el monopoli del govern municipal, senyal inequívoc del gran malestar de Carles I amb aquest estament.⁴⁵ En aquest nou privilegi no variaven les proporcions de les conselleries, encara que s'incloïen automàticament els juristes i metges en la bossa dels ciutadans. El que ens interessa aquí és que aquest projecte modificava el sistema insaculatori de Ferran II. En comptes de ser un sistema de sac i sort pur, s'havia d'escollir una comissió formada per quatre ciutadans honrats, tres mercaders, tres artistes i dos menestrals, extrets a sort –remarquem aquí la pèrdua d'hegemonia dels ciutadans–. Aquests, havien de votar una llista proposada pels consellers d'aquells que s'insaculaven per cada càrrec. Aquesta modificació sobre el procediment insaculatori, com veurem, serà molt semblant a la del Privilegi del 1587, aquesta vegada, demanat per la pròpia ciutat de Barcelona. Aquest fet ens permet comprovar que la introducció de la insaculació a la ciutat no havia estat el mitjà pacificador i que es necessitava un major control sobre els escollits per ocupar els càrrecs i de la confecció de les bosses.

La modificació del sistema insaculatori: El Privilegi de l'Escrutini

El Privilegi de l'Escrutini del 1587⁴⁶ reforma el procés insaculatori introduït per Ferran II el 1498. La petició de reforma del Privilegi es va realitzar durant la Cort de Montsó-Binèfar del 1585, i, va ser l'única petició de Barcelona que Felip II va aprovar a favor de Barcelona en aquesta Cort.

Finalitzàvem l'apartat anterior remarcant la gran importància que, arran de la incorporació de la insaculació a la ciutat, tenia la revisió i la confecció de les bosses de candidats. El Privilegi de l'Escrutini, precisament, regularà aquesta selecció o exclusió de candidats a les bosses, per així “levar los grans abusos que fent-se dites inseculacions secretes se són fins assí fets y les moltes alteracions en lo present concell

⁴² Per a més informació sobre el conflicte entre els ciutadans de matrícula i els de nòmina reial vegin (Amelang, 1986: 46-50).

⁴³ Ferran Soldevila, en una nota a peu de pàgina de la seva Història de Catalunya, també va apuntar que aquesta lluita es devia traslladar en el moment de la formació de la llista d'insaculats. (Soldevila, 836)

⁴⁴ L'autor no ha trobat cap lligam ni comentari en cap altre fons arxivístic. Les mesures que a continuació s'exposaran són les que el mateix autor cita. (Casals, 2000, 461-462).

⁴⁵ Sobre el malestar de Carles I amb l'oligarquia barcelonina vegin (Casals, 2000).

⁴⁶ Poden trobar la transcripció del Privilegi de l'Escrutini a: González Pérez, Anna. “Pacte i conflicte: el Consell de Cent i Felip II en vigílies de torbacions (1585-1588)”. *Treball Final de Màster*, Universitat de Barcelona, 2024, pp. 144-146.

subseguides.”⁴⁷ Per tant, l’arrel del conflicte era la revisió de les bosses. Així, per tal d’evitar aquests fraus, el Privilegi establia que cada any, durant els últims dies de novembre, els consellers havien de reconèixer les bosses dels qui havien de ser insaculats, tant els càrrecs de consellers com els altres oficis de la ciutat. La revisió s’havia de realitzar públicament pels consellers, en presència de dotze persones, els habilitadors, tres de cada estament, extretes a sort de les bosses d’insaculats: dos ciutadans i un militar, tres mercaders, tres artistes i tres menestrals. Per evitar fraus, aquestes dotze persones havien de ser extretes el mateix dia que els consellers volguessin iniciar la revisió de les bosses i en presència del Consell, evitant, d’aquesta manera que els habilitadors es poguessin guiar per amistats o enemistats, ja que es deixava poc marge d’actuació entre el moment de ser elegit i el moment de fer la feina encomanada. El Privilegi prossegueix amb la forma en què aquestes dotze persones havien d’elegir els candidats a la insaculació: si els cinc consellers es posaven d’acord en la nominació d’una persona, els dotze habilitadors havien de votar sobre l’habilitat o inhabilitat d’aquesta. I si es creia que no era adequada, havien de deduir-ne les causes. Si per majoria consentien, aquesta persona seria habilitada. Per contra, si la majoria no consentia, aquella persona, només per aquell any, no seria habilitada. Això no obstant, si els cinc consellers no concordaven en una mateixa persona, els dotze habilitadors havien de votar quina de les persones escollides pels consellers preferien, i la guanyadora s’insaculava.⁴⁸ Constatem aquí la gran semblança entre el que preveia el projecte de Carles I i el Privilegi del 1587.

Una prova més de com les lluites o la corrupció per accedir al govern municipal no havia finalitzat amb el sistema a sorts establert per Ferran II, és que el Privilegi del 1587 també regulava el càstig per als suborns que rebien els consellers. Pràctica, doncs, realitzada durant tot el segle i que el Privilegi intentava posar-hi fi:

[...] y si a cas se entenderà que alguns seran estats ensaculats per dines o, altres donatius, axí per consellers com per altres officis, en tal cas, axí lo que aurà pagat o donat com lo qui aurà rebut o pres, sien ipso facto trets de les bosses y fets inhàbils per a tenir officis ni beneficis de la ciutat in perpetuum, y no pугan ser habilitats en manera alguna, y en son loch sian ensaculats altres per dits consellers. E feta dita ensaculatió sia publicada en manera que se sapien los qui seran estats ensaculats.⁴⁹

Aquesta mesura encara serà més matisada i modificada amb una altra concessió a la ciutat el 1598.⁵⁰

Una segona reforma interessant del Privilegi de l’Escrutini és l’especificació de les edats de les persones que podien accedir als càrrecs municipals. Per necessitat, i a petició dels consellers, el 1538, Carles I havia atorgat un privilegi que reduïa l’edat en què un conseller tercer podia ser elegit a trenta anys.⁵¹ Aquesta reducció en l’edat del conseller terç, ens dona una pista sobre les dificultats que hi havia a l’hora d’omplir les bosses de candidats, i, per tant, és un fet que durant el desenvolupament del sistema,

⁴⁷ AHCB, 02.01/1B.II Registre de Deliberacions: 1584-1585, 1B.II-094, f. 160r.

⁴⁸ AHCB, 01/1G Manuscrits, Llibre Verd IV, 1G-13, ff. V(v)-VI. Per a més informació sobre el Privilegi de l’Escrutini i les modificacions respecte al Privilegi del Regiment del 1498 consultar (González, 2024b, 221-234).

⁴⁹ AHCB, 01/1G Manuscrits, Llibre Verd IV, 1G-13, ff. VI-VI(v).

⁵⁰ AHCB, 01/1G Manuscrits, Llibre Verd IV, 1G-13, f. VIII-X(v). «Privilegi concedit per lo Sereníssim Rey Don Philip dit del scrutini acerca de la insaculació y habilitació de consellers, Consell y altres officis de la ciutat».

⁵¹ AHCB, 01/1G Manuscrits, Llibre Verd III, 1G-12, f. CCLXII.

aquest va necessitar reformes i millores per poder ser efectiu.⁵² En el Privilegi de l'Escrutini, Felip II, va mantenir aquesta reducció en l'edat del conseller terç, i va fixar l'edat del conseller en cap, ciutadans i militars, mercaders, artistes i menestrals. També va establir una edat mínima per exercir oficis municipals, no establerta en privilegis anteriors, i que causava, com diu el Privilegi de l'Escrutini "[...] grans inconveniens ensaculant persones de poca edat, ocupant los llocs de altres persones de calitat y edat legítima en gran dany de dita ciutat y bona administració de aquella."⁵³ Es fixava, així, l'edat de vint-i-cinc anys mínima per tots els oficis de la ciutat, excepte pels cònsols ultramarins que havien de tenir mínim trenta anys. En cas de dubte, els certificat de baptisme seria l'única prova admesa.

Finalment, el Privilegi de l'Escrutini també decretava la revisió de les bosses per extreure totes aquelles persones que no podien estar insaculades o que no havien de ser-hi, com aquells que tenien una sentència de jutges ordinaris en contra o els morts.⁵⁴

Les mesures preses en aquest Privilegi del 1587 no van servir per a la pacificació del municipi. I és que el 1598, ens trobem amb la concessió d'un altre privilegi municipal perquè:

E com per experiència se ha vist clarament los inconvenients resulten de la forma del votar donada ab dit Real Privilegi, la qual obliga al votat de apalezar y dir públicamen la causa per la qual repelleix la persona anomenada, del que resulten y succeheixen iniciativas y malas voluntats, y axí ningú pot lliberament votar ni descarregar sa consciència ni pot tanpoch tenir notícia ni's poden entendre los cohetejos que per rahó de dites insaculacions se poden fer.⁵⁵

Així, els consellers van sol·licitar que els habilitadors votessin si una persona era o no hàbil, segons la fórmula que s'utilitzava per nomenar els nous ciutadans o als mercaders amb les seves matrícules, és a dir, de manera unànime. D'aquesta manera, s'eliminaven les majories o minories i, en conseqüència, les faccions.⁵⁶

Conclusions

L'objectiu d'aquesta aportació era fer visibles alguns problemes o algunes desavinences que la introducció i el desenvolupament del sistema insaculatori va comportar per la ciutat de Barcelona i mostrar com el desenvolupament del sistema va necessitar un diàleg constant entre institucions. Ni de bon tros hem pogut ser exhaustius en aquest anàlisi, ja hem destacat a l'inici la gran escassetat d'estudis del segle XVI barceloní. L'objectiu, doncs, era deixar palès que, per una banda, el sistema de regiment de la ciutat de Barcelona no es va mantenir immòbil fins a la recuperació del control de les bosses d'insaculació per Felip IV, amb la derrota de la ciutat a la Guerra dels Segadors. Per altra banda, volíem destacar el gran dinamisme polític de la ciutat durant aquest segle.

Amb els casos aquí seleccionats –l'ús del Beneplàcit Reial i l'aprofitament de conselleries favorables per la confecció de les bosses, el conflicte jurisdiccional fruit de la introducció de la insaculació en les confraries, la importància de la Matrícula i la revisió de les bosses, el projecte de Carles I de modificar el sistema insaculatori, i,

⁵² Casals ens mostra un reguitzell de municipis que necessiten la intervenció reial de Carles I, tant per omplir les bosses rebaixant l'edat per accedir-hi, com en la revisió de les bosses per possibles fraus. Ens enfrontem, doncs, a noves problemàtiques en el si dels governs municipals que caldrà estudiar detingudament. (Casals Martínez, 2000).

⁵³ AHCB, 01/1G Manuscrits, Llibre Verd IV, 1G-13, f. V.

⁵⁴ AHCB, 01/1G Manuscrits, Llibre Verd IV, 1G-13, f. IIII(v).

⁵⁵ AHCB, 01/1G Manuscrits, Llibre Verd IV, 1G-13, ff. VIII-X(v).

⁵⁶ AHCB, 01/1G Manuscrits, Llibre Verd IV, 1G-13, ff. VIII-X(v).

finalment, el pacte que es va produir el 1585 entre l'oligarquia barcelonina per modificar el regiment de la ciutat i que va donar els seus fruits amb el Privilegi de l'Escrutini del 1587–, hem volgut mostrar que el desenvolupament del sistema no va ser fruit d'una discussió o un debat d'una sola direcció, sinó que tant la ciutat com els diferents monarques estaven interessats a cercar la millor forma de govern per a la ciutat, però alhora, també, la millor forma de beneficiar-se'n. Per la monarquia, el premi, era posar un peu dins del Consell de Cent. Per l'oligarquia ciutadana ho era mantenir el monopoli del govern. Amb el pacte entre la monarquia i l'oligarquia en la forma del Privilegi del Regiment del 1498 i del Privilegi de l'Escrutini el 1587, ambdues parts assoliran els seus objectius.

També hem pogut veure com, la introducció de la insaculació a Barcelona no va acabar de solucionar els problemes de govern a la ciutat, i és que hem de tenir en compte que la introducció i el desenvolupament del sistema insaculatori causava altres problemes. Carles I va haver de rebaixar l'edat per poder ser insaculat com a conseller terç, molt probablement per la falta de candidats. A més, tal i com hem vist, la preocupació d'aquest monarca era assegurar que el govern no quedés en poques mans, per això, la seva intervenció a la Matrícula de ciutadans. Aquesta política canviaria amb Felip II, qui intervé més decididament en la nòmina de ciutadans, amb la voluntat de trastocar les majories del Consell de Cent. D'altra banda, el 1523, els consellers es van proposar prendre mesures contra l'alt absentisme entre els jurats del Consell de Cent. I, finalment, també hem vist com la introducció de la insaculació en algunes confraries va portar a la ciutat a un conflicte jurisdiccional amb la Reial Audiència.

En altres ciutats de Catalunya la introducció de la insaculació al govern municipal van comportar problemes similars al barceloní. Per exemple, a les ciutats de Perpinyà i Lleida es va necessitar la intervenció de Carles I i dels seus oficials reials per resoldre les disputes entorn la revisió de les bosses. A Perpinyà el 1526 es van haver d'insacular sis noms més en les bosses de les mans mitjana i menor perquè a les bosses no hi havia el mínim de 80 noms que establia el privilegi. Dos anys més tard, els còsols van demanar una entrada extraordinària de noms a les mateixes bosses. A Tarragona, el 1528 es va arribar a l'extrem de no poder nomenar cap conseller per falta de candidats a les bosses. (Casals Martínez 2000, 133). Així doncs, el desenvolupament intern de cada municipi va ser clau perquè el sistema insaculatori funcionés, com demostren els casos d'Igualada (Torras i Ribé, 1983b) o Cervera (Turull i Rubinat; Verdés i Pijuan) –on pocs anys després de la introducció de la insaculació es va haver de fer marxa enrere cap al sistema de cooptació–. Cal, doncs, un estudi global sobre la introducció de la insaculació i el seu desenvolupament en els diferents municipis del Principat per poder determinar si la insaculació va una solució tan general, ràpida i exitosa com la historiografia a vegades dona a entendre.

En conclusió, la reforma del 1587 ens indica que la introducció de la insaculació a Barcelona no va comportar una pacificació total de les lluites pel poder en el si del govern municipal, sinó que a la mort de Ferran II, aquestes es van reactivar. La gran similitud entre el projecte de Carles I per reformar el regiment de la ciutat i el Privilegi de l'Escrutini demostra que els conflictes van traslladar-se en el moment de la revisió i insaculació dels candidats a les bosses. Les mesures preses: habilitadors elegits a l'atzar que actuessin en la revisió al costat dels consellers, una revisió pública que obligués a destriar els motius de l'habilitació o no habilitació –fet que permetia una defensa als perjudicats–, o les decretacions contra els suborns, ens indiquen l'alt grau de desconfiança que encara causava el procés d'elecció dels càrrecs i oficis del Consell de Cent tot i la incorporació del sistema insaculatori. A més, el Privilegi del 1587 fa patent

la gran necessitat de la ciutat de dotar-se d'unes normes clares i concretes per tal de revisar les bosses dels càrrecs i oficis del Consell de Cent.

Obres citades

- Amelang, James. *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*. Barcelona: Ariel, 1986.
- Bonnassie, Pierre. *La organización del trabajo en Barcelona a fines del siglo XV*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1975.
- Carreras i Candi, Francesc. *Hegemonía de Barcelona en Cataluña durante el siglo XV*. Barcelona: J. Jesús i Roviralta, 1898.
- Casals Martínez, Àngel. “Les Corts catalanes de 1510-1520: una etapa d’irregularitats”, *Afers*, 9 (1990): 23-37.
- . *L’emperador i els catalans. Catalunya a l’Imperi de Carles V: 1516-1543*. Granollers: Granollers Editorial DL, 2000.
- Corteguera, Luis R. *Per al bé comú*. Vic: Eumo, 2005.
- Dantí i Riu, Jaume. “El govern de la ciutat de Barcelona a l’època moderna: estabilitat institucional, dificultats financeres i relació amb el poder reial”, en Riera i Viader, S. coord., *El temps del Consell de Cent, II. La persistència institucional, segles XV-XVIII*. Barcelona Quaderns d’Història, 5 (2001): 127-145.
- . *El Consell de Cent de la Ciutat de Barcelona (1249-1714)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2002.
- . “Els gremis i el govern municipal: participació i representació corporativa al Consell de Cent en època moderna”, *Barcelona Quaderns d’Història*, 24 (2017): 81-98.
- Fargas i Peñarrocha, Mariela. “Familia i poder a Catalunya, 1526-1626: les estratègies de consolidació de la classe dirigent”, *Tesi Doctoral* (1996), Pere Molas i Ribalta, dir., Universitat de Barcelona.
- Font i Rius, Josep Maria. “La administración financiera en los municipios catalanes medievales”. En Alfonso, I. & García, L. coords. *Historia de la Hacienda española (épocas antigua y medieval)*, Madrid: Instituto de Estudios Fiscales, 1982. 11-30.
- González Pérez, Anna. “Pacte i conflicte: el Consell de Cent i Felip II en vigílies de torbacions (1585-1588)”, *Treball Final de Màster* (2024a), Universitat de Barcelona.
- . “Las modificaciones en la insaculación del Consell de Cent de Barcelona en tiempos de Felipe II”. En Torra-Prat, Ricard & Jané Checa, Òscar eds. *Del territorio al Estado: Actores y poderes locales en la construcción de la Monarquía hispánica*, Granada: Comares Historia, 2024b. 221-234.
- Juncosa Bonet, Eduard. “La participació política dels menestrals en el govern de la Barcelona medieval”, *Barcelona Quaderns d’Història*, 24 (2017): 67-80.
- Oleart i Piquet, Oriol. “Organització i atribucions de la Cort General”. En Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya ed. *Les Corts a Catalunya: Actes del Congrés d’Història Institucional, (Barcelona, 28, 29 i 30 d’abril de 1988)*, Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1991: 15-24.
- Palos Peñarroya, Joan Lluís, “L’élite social de Barcelona al començament de l’època moderna”, *Pedralbes, Revista d’Història Moderna*, 11 (1991): 67-78.
- . *Catalunya a l’Imperi dels Àustria: la pràctica de govern (segles XVI i XVII)*. Lleida: Pagès Editors, 1994.
- Sanpere i Miquel, Salvador. *Barcelona, son passat, present y provenir: memòria històrica, filosòfica y social*. Barcelona: Establiment Tipogràfic de la Renaixensa, 1878.
- Soldevila, Ferran. *Història de Catalunya*. Barcelona: Editorial Alpha, 1962, vol. 2.

- Torras i Ribé, Josep Maria. *Els municipis catalans de l'antic règim: 1453-1808: procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants*. Barcelona: Curial, 1983a.
- . "El procediment electoral per insaculació en el municipi d'Igualada (1483-1714)", *Miscellanea Aqualatensia*, 3 (1983b): 101-131.
- Turull i Rubinat, Max.; Verdés i Pijuan, Pere. "Gobierno municipal y fiscalidad en Cataluña durante la Baja Edad Media", *Anuario de historia del derecho español*, 76 (2006): 507-530.
- Vicens Vives, Jaume *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*. Barcelona: Vicens Vives, 2010 [1a ed. 1937], vol. 2.